

***Co wiemy o rzeczywistej jakości
i godności życia rdzennych mieszkańców wsi w wieku 60+?***

Prof. dr hab. Teresa Słaby
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Cel badania: identyfikacja objawów wykluczenia społecznego

Badanie ilościowe i jakościowe oraz socjologia wizualna

Wrzesień-listopad ' 2014

Województwa: warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, świętokrzyskie

Badanie ilościowe : 400 osób; 4 x 100

Respondent : osoba w wieku 60+, mieszkający od urodzeni na wsi

Badanie celowe; wywiady kwestionariusz autorski (60 pytań)

Badanie jakościowe: 24 osoby (Lublin; Olsztyn; Białystok; Kielce)

Przedstawiciele: władz lokalnych, wójtowie, opieka społeczna; organizacji pomocowych; pozarządowych; kół parafialnych, Caritasu

Wykonawca badania Agencja Badań Marketingowych ABM

Podstawowe definicje:

1. Wykluczenie społeczne

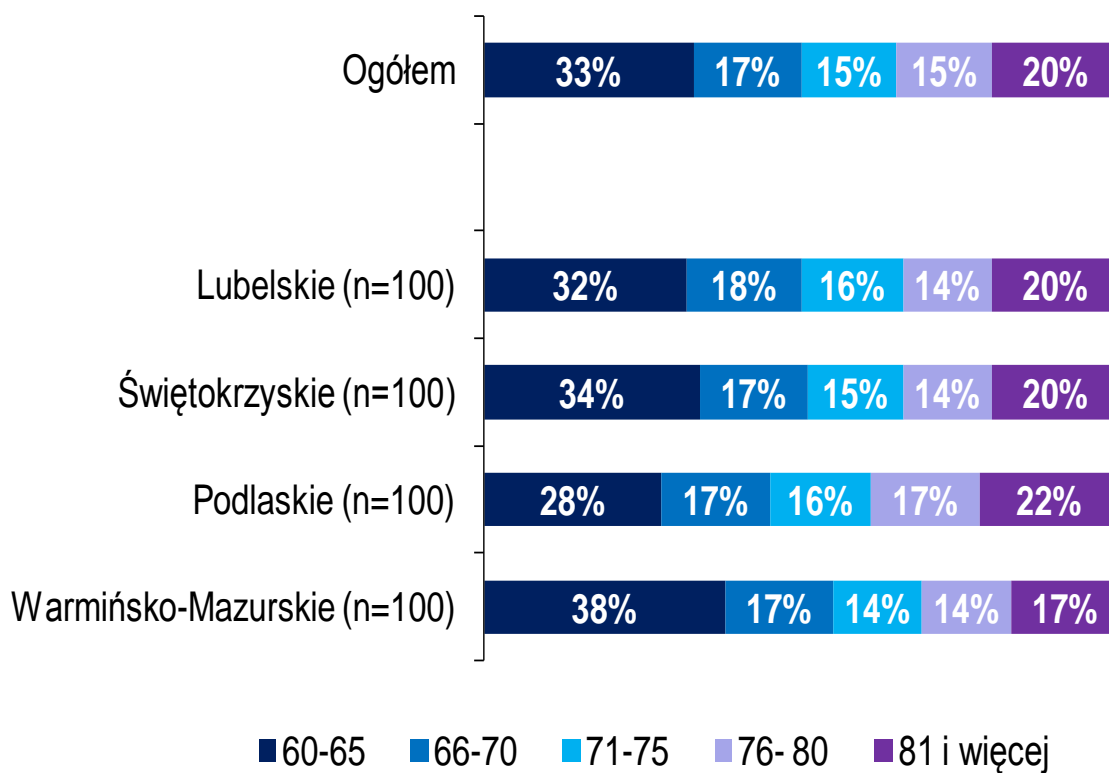
Odczucie bycia „gorszym” od innych pod względem materialnym, stanu zdrowia, samotności, braku pomocy społecznej, utrudnionego dostępu do dóbr publicznych dostępu do nowych technologii.

2. Jakość życia

Subiektywne stany duchowe i emocjonalne związane ze stopniem zaspokojenia potrzeb (poziomem życia) oraz zamieszkaniem w określonych warunkach życia.

3. Godność życia – nieodczuwanie stanów poczucia krzywdy, deprivacji społecznej, wynikającej z negatywnych aspektów życia ludności w zmieniających się realiach gospodarczych i społecznych.

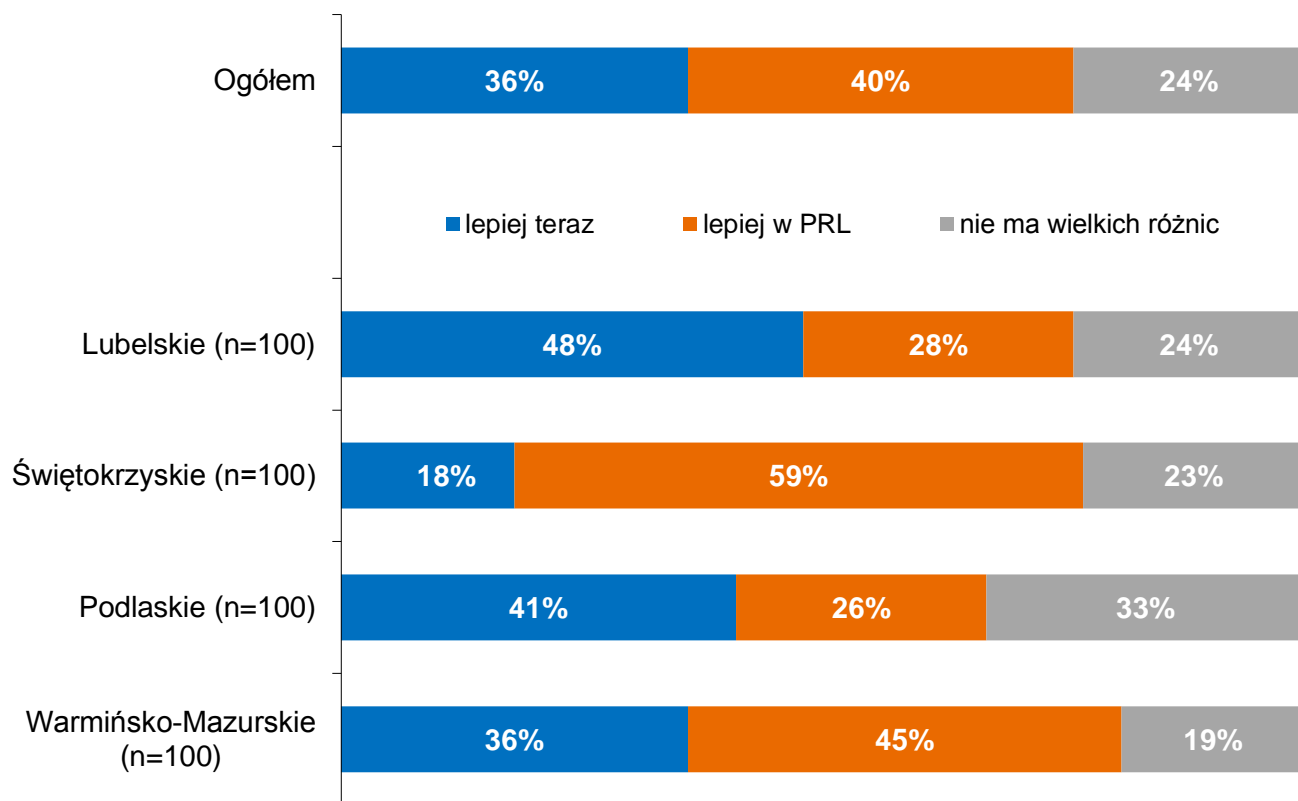
Wiek

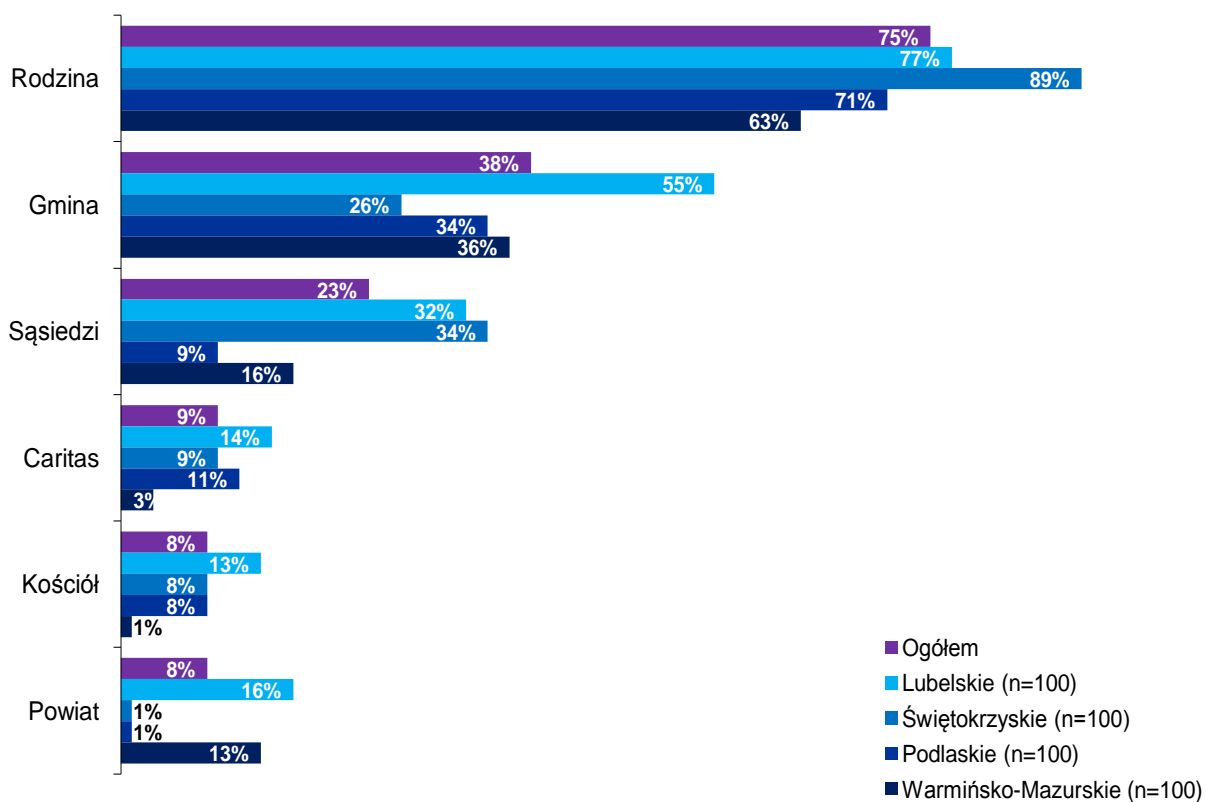
Czego brakuje osobom starszym na wsi najbardziej?

- *dobrej opieki medycznej* - 12% respondentów,
ponad 40% nie było zdecydowanych jakiej odpowiedzi udzielić
- 39% **nie odczuwa braku** zaspokojenia potrzeb z zakresu opieki
zdrowia mimo, iż stan zdrowia **większość** respondentów oceniło
negatywnie
- brak *opieki i pomocy ze strony innych* (34% w ujęciu ogółem).
- 35% respondentów odpowiedziało, że *niczego im nie brakuje*.

Kiedy żyło się Panu/i lepiej

Kto lepiej pomaga osobom starszym i niepełnym w Pan/i wsi w porównaniu z latami ubiegłymi?

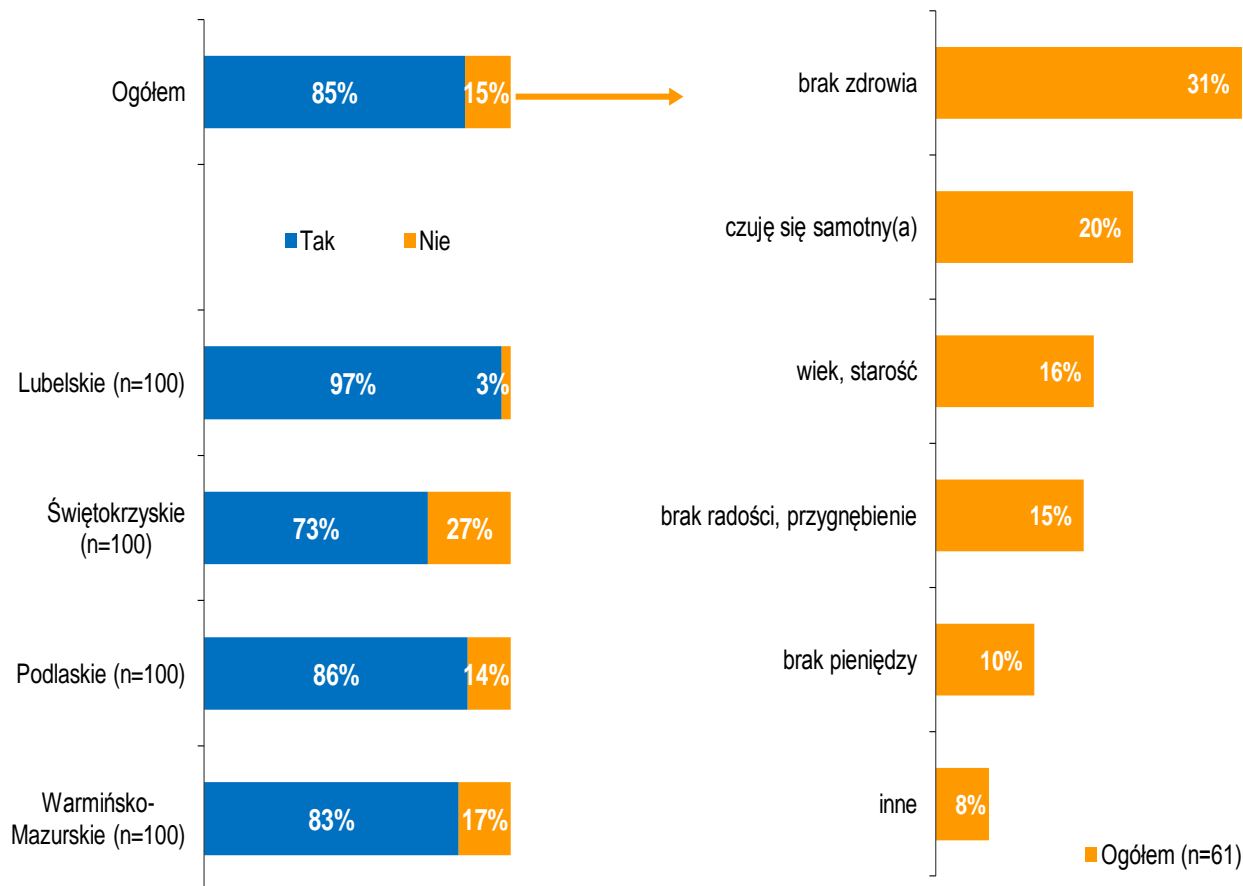
Oczekują:

opieki ze strony rodziny

Zdecydowanie mniejszej pomocy oczekiwano ze strony władz gminnych.

Ważną rolę odgrywa pomoc sąsiedzka oraz pomoc z strony Kościoła

**Czy czuje się Pan/i częściej niż kiedyś zadowolony/a ze swojego życia?
Dlaczego nie?**

Pozytywne odpowiedzi o zadowolenie z życia mogą mieć źródło w ocenie życia członków najbliższej rodziny.

Ponad połowa (62%) respondentów w ujęciu ogółem stwierdziła, iż dzieci, wnuki są raczej szczęśliwe.

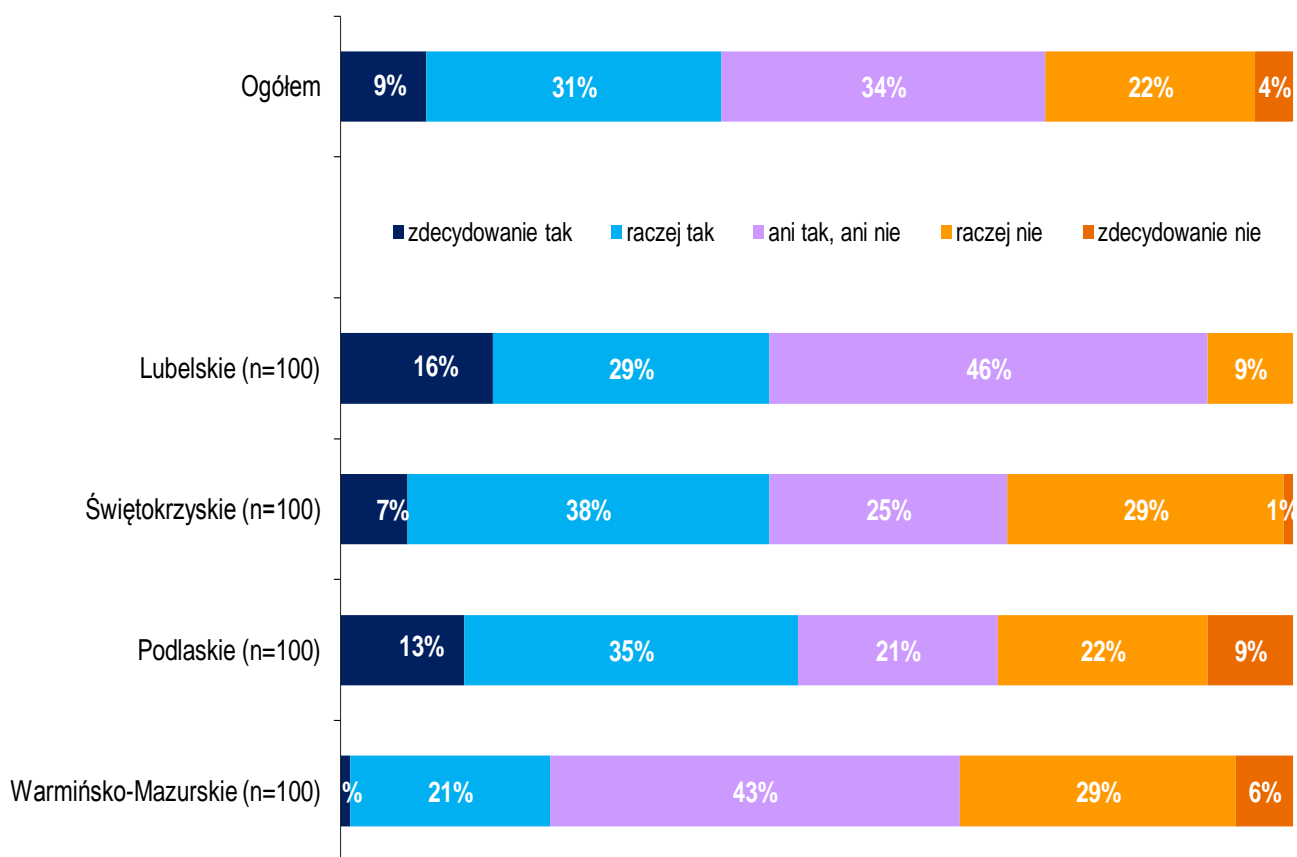
Dwa mierniki jakości życia:

mianowicie zadowolenie z życia oraz szczęście rodziny

było często zauważalne wśród badanych osób

Godność życia

Czy uważa Pana/i, że osoby w Pana/i wieku, w podobnych warunkach czują, że są już nikomu niepotrzebni?

BADANIE JAKOŚCIOWE

Emigracja młodszego pokolenia z terenów wiejskich prowadzi do osamotnienia seniorów.

Ci ludzie są porzuceni sami sobie, zabija ich stres, (...) oni się boją,

oni się tak boją samotności i zimy.

(woj. lubelskie, kobieta, Koło Aktywnych Kobiet)

Poważnym rodzajem wykluczenia rdzennych mieszkańców wsi jest też utajona przemoc domowa przybierająca bardzo rozmaite formy (od emocjonalnej po ekonomiczną). Długie tkwienie w niemocy i bezradności prowadzi do depresji i pogłębienia stopnia poczucia odosobnienia.

Przemoc wobec osób starszych – psychiczna, fizyczna i finansowa. I się potem zaczyna „babka dawaj rentę”. A ona daje, bo kocha, bo oni jej krzywdy nie zrobią, bo im potrzeba. I sponsoruje im to wino czy piwo.

(woj. warmińsko-mazurskie, kobieta, GOPS)

[ze wzburzeniem] Ja rozmawiam, więc wiem, jakie mają renty i emerytury to jest po prostu szok. To im nie starcza na leki, nie starcza im na opał Jakże to są kwoty? [z narastającym wzburzeniem] 800 złotych, 600... to są emerytury rolnicze. [spokojnie] 600 i 800 złotych w tym zakresie mieszczą się renty i emerytury, także to jest tragedia.

(woj. świętokrzyskie, kobieta, sołtys, Jadwiga)

Osoby starsze spotyka brak zrozumienia i brak empatii ze strony współmieszkańców lub pozostałej na wsi rodziny. Seniorzy zostali pozostawieni sami sobie, zdani na pomoc sąsiadów, władz i okazjonalne wizyty rodziny „z miasta” lub stają się ciężarem i kłopotem dla pozostałej na wsi rodziny. Często postrzegani są jako niezdolni do pracy, a więc nieprzydatni, niechętni zmianom, bojący się świata, którego nie rozumieją i nieumiejący przystosować się do nowych warunków. Przez mieszkańców wsi i rodzinę zazwyczaj postrzegani są jako rozgoryczeni dziwacy i są oddzielani od społeczeństwa.

Dawniej wieś działała wspólnie, ludzie wzajemnie interesowali się swoim losem. Wiedzieli o sobie, znali swoją sytuację.

*W mojej ocenie jednak są te osoby wykluczone, dlatego,
że nie ma dla nich oferty, dla nich (...) oni nie pójdą do przodu,
oni zostali mentalnie gdzieś tutaj*

(woj. podlaskie, mężczyzna, rada gminy)

Negatywny wpływ przemian ustrojowych ostatnich 20 lat

*W pewnym momencie państwo zrobiło błąd pozbawiając ludzi
na wsi środków do życia. Nie chodzi tylko o PGR-y, . Zwróćcie
uwagę, że patologizują się również środowiska typowo rolnicze.*

(woj. warmińsko-mazurskie, mężczyzna, dom kultury)

Byli pracownicy stali się beneficjentami ośrodków pomocowych.

*No po prostu ludzie nie chcą pracować, no bo po co,
po co będę pracować, pójdę do opieki, bo mi się należy, opieka
mi to da.*

(woj. lubelskie, kobieta, bezrobotna)

**Stopniowa degradacja infrastruktury – zamykanie szkół, świetlic, domów
kultury, połączeń komunikacyjnych, placówek pocztowych, przychodni
zdrowia itp.**

*U nas kiedyś była szkoła podstawowa (...), kino, poczta, na
dzień dzisiejszy nie mamy tak ani szkoły, ani przedszkola, ani
kina, ani poczty, ani jednego autobusu do Białej Podlaskiej.*

(woj. lubelskie, kobieta, Koło Aktywnych Kobiet)

Wyludniania.

*Każdy dom ma swojego właściciela, ale nie każdy właściciel w nim mieszka. I
problem jest chociaż z estetyką. Niby właściciel jest, ale nie ma go w domu, nie
pilnuje tego, dba okazjonalnie,
raz na rok, jak przyjeżdża na wakacje.*

(woj. podlaskie, mężczyzna, rada gminy)

Osoby starsze izoluje wydolność fizyczna – **ograniczenia możliwości przemieszczania się** i ruchu. Kolejnym poważnym czynnikiem powodującym wykluczenie są **problemy motoryczne**.

Brak odpowiedniego zaplecza komunikacyjnego – brak możliwości dojazdu

To wykluczenie to jest komunikacja (...) tu jest wykluczenie i to bardzo poważne, nie można temu tak zaradzić.

(woj. lubelskie, mężczyzna, władze gminy)

Na wsi jest to szczególnie dotkliwe zimą, szczególnie u mieszkańców obszarów znajdujących się na uboczu, a nie blisko „centrum” wsi. Trudności motoryczne i brak lokalnej komunikacji powodują zupełne odcięcie od świat

Zbyt mało takich ośrodków jak domy pielęgnacyjne i seniora.

(...) samotnych ludzi automatycznie zabiera się do ośrodka tego środowiskowego i tak są szczęśliwi, tak są zadowoleni, że tam są,

że nie są sami sobie, że wyjdą, że porozmawiają, to jest po prostu ich drugie życie, oni się z tego tak cieszą.

(woj. warmińsko-mazurskie, kobieta, GOPS)

Ona też może być wykluczona społecznie. Bo ma te dwa tysiące, ale siedzi w domu i patrzy w okno kiedy rodzina przyjedzie, bo wykluczanie nie jest tylko z powodu choroby (...) nie musimy postrzegać problemów osób starszych tylko pod kątem finansowym. To jest też wykluczenie z tego względu, że np. jak mieszka osoba starsza od wioski trzy kilometry to ona jest taka naprawdę wykluczona.

(woj. warmińsko-mazurskie, kobieta, stowarzyszenie „Zakątek nad Rozlewiskiem”)

Osoby starsze stają się **ofiarami wyuczonej lub nabytej bierności społecznej i ekonomicznej.**

Niemocy i bezsilności zawsze towarzyszy wstyd. Większości starszych osób nie stać na wynajęcie płatnego opiekuna, **honor lub sytuacja nie pozwala** im udać się po pomoc do **odpowiedniego organu.**

Seniorzy boją się opinii sąsiadów i środowiska, dlatego nie zgłaszają swoich problemów, np. nie zawiadamiają o przypadkach przemocy w domu, ponieważ nie chcą, żeby sąsiedzi dowiedzieli się o złej sytuacji w ich rodzinie.

Samotni seniorzy są również podejrzliwi w przypadkach oferowania bezinteresownej pomocy.

Te osoby na przykład, którym my udzielamy pomocy, usług opiekuńczych, są to osoby właśnie takie pozostawione sobie, osierocone (...). Interweniuje ośrodek, pomimo że pan czy pani ma dzieci, i to nie 1, 2, tylko 5, 6, 7, 8... to i tak interweniuje ośrodek bo nie ma się komu tą panią czy tym panem zająć, ale nawet te osoby są w stanie powiedzieć, oni mają swoje sprawy, swoje rodziny, oni nie mają czasu.

(woj. warmińsko-mazurskie, kobieta, GOPS)

Rdzenni mieszkańcy wsi przyzwyczajeni są do życia wedle **własnych prawideł, zasad i reguł.** Cenią inne wartości. Ich życie toczyło się indywidualnym tempem. Są przyzwyczajeni do **tworzenia szczególnych rodzajów relacji rodzinnych i społecznych.**

*Kiedyś spotykały się starsze osoby, rozmawiały, kultywowały tradycję, darły pierze, spotykały się w domach. Teraz tego nie ma,
są „inne czasy”. Kiedyś wspólnota taka była.*

(woj. lubelskie, kobieta, OPS)

Trudno się żyje, tutaj już wspomnieliście, że nie ma komunikacji publicznej, ci ludzie nie mają samochodu, trzeba, nie zawsze też rodzina jest w pobliżu (...) dzieci gdzieś tam pracują w mieście i ciężko się żyje.

(woj. lubelskie, mężczyzna, władze gminy)

Wieś nie zapewnia też osobom starszym **odpowiedniej infrastruktury**.

Brak również odpowiednich placówek np. domów dziennego pobytu, świetlic środowiskowych.

W mojej ocenie jednak są wykluczone, dlatego, że nie ma dla nich oferty, dla nich (...) oni nie pójdą do przodu, oni zostali mentalnie gdzieś tutaj, a my idziemy do przodu.

Boją się bycia oszukanymi lub tego, że będą musieli zrewanżować się za zaoferowaną pomoc. Rozmówcy przyznają jednak, że na wsiach **sąsiedzi obserwują uważniej osoby samotne, interesują się ich losem** i starają się im pomagać. Często mieszkańcy wsi znają takie osoby od urodzenia, czują się za nie odpowiedzialne.